

Kateheza Dobroga Pastira po načelima Montessori pedagogije

Bralo Perković, Silvija Giovanna

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:960333>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
DIPLOMSKI TEOLOŠKO-KATEHETSKE STUDIJE

SILVIJA GIOVANNA BRALO PERKOVIĆ

KATEHEZA DOBROG PASTIRA PO NAČELIMA
MONTESSORI PEDAGOGIJE

Diplomski rad

Split, 2024.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
DIPLOMSKI TEOLOŠKO-KATEHETSKE STUDIJE

SILVIJA GIOVANNA BRALO PERKOVIĆ

KATEHEZA DOBROG PASTIRA PO NAČELIMA MONTESSORI
PEDAGOGIJE

DIPLOMSKI RAD

iz Religiozne pedagogije i katehetike

kod prof. dr. sc. Jadranke Garmaz

Split, 2024.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
UVOD	2
1. MONTESSORI PEDAGOGIJA	2
1.1. O Mariji Montessori.....	3
1.2. Karakteristike Montessori pedagogije	5
1.2.1. Upijajući um.....	5
1.2.2. Razvoj djeteta.....	6
1.2.3. Razdoblja posebne osjetljivosti.....	7
1.2.4. Želja djece za učenjem.....	10
1.2.5. Učenje kroz igru i rad	11
1.2.6. Želja djece za neovisnošću.....	11
1.3. Načini rada u Montessori programu	12
1.3.1. Montessori prostor	12
1.3.2. Montessori pribor.....	13
1.3.2.1. Materijal za vježbe iz praktičnog života	15
1.3.2.2. Osjetilni materijal.....	15
1.3.2.3. Materijal za matematiku	16
1.3.2.4. Materijal za jezik.....	16
1.3.2.5. Materijal za svemirski (kozmički) odgoj	17
1.3.3. Montessori odgojitelji i učitelji.....	17
1.3.4. Pripremljena okolina.....	20
2. ODGOJ U VJERI – KATEHEZA DOBROG PASTIRA.....	22
2.1. Temeljna obilježja.....	22
2.2. Razvitak Kateheze Dobrog Pastira prema Montessori pedagogiji	24
2.3. Izvor, metodološki pristup i katehetski materijali.....	25
3. ATRIJ.....	28
3.1. Pojam Atrija i njegova obilježja	28
3.2. Podjela Atrija	29
3.3. Rad u Atriju.....	29

ZAKLJUČAK.....	31
LITERATURA	32
IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI.....	35
SUMMARY	36

Kateheza Dobrog Pastira po načelima Montessori pedagogije

SAŽETAK

Predmet je diplomskog rada Kateheza Dobrog Pastira po načelima Montessori pedagogije. Talijanska liječnica i pedagoginja Maria Montessori razvila je nove pedagoške koncepcije i didaktičke scenarije u organizaciji odgoja i obrazovanja. Montessori pedagogija u najvećoj je mogućoj mjeri orijentirana na dijete, a metoda se provodi korištenjem posebnog materijala i na temelju specifične koncepcije usklađene s karakteristikama djetetova rasta i razvoja u određenoj dobi. Na temelju učenja Marije Montessori njezine učenice Sofia Cavalletti i Gianna Gobbi razvile su koncept za religiozni odgoj predškolske i školske djece pod nazivom Kateheza Dobroga Pastira. Koncept je nastao na temelju parabole o Dobrom Pastiru iz Ivanova Evanđelja koja je model u kojem se otkriva poruka univerzalne Kristove ljubavi, a koja se podudara sa svim životnim razdobljima i situacijama. Središte religijskog života u skladu s tim konceptom je Atrij, odnosno posebna prostorija u kojoj je okolina pripremljena za religijsko ostvarenje. U tom se prostoru djeca dovode u neposredni kontakt s Bogom i njegovom riječi.

Ključne riječi: Maria Montessori, Montessori pedagogija, odgoj u vjeri, Kateheza Dobrog Pastira

UVOD

Predmet je diplomskog rada Kateheza Dobrog Pastira po načelima Montessori pedagogije. U Montessori pedagogiji, koju je utemeljila talijanska liječnica i pedagoginja Maria Montessori, u središtu je dijete. Montessori je razvila poseban didaktički materijal i nove načine poučavanja djece. Sama je istaknula da je Montessori metoda promatranje djece i vraćanje djeci ono što su djeca sama dala. Smatrala je da dijete treba pustiti da radi samostalno sve što može kako se njegov razvoj ne bi ometao te kako bi dijete tako učilo o svijetu i izgrađivalo samopouzdanje. Pristup je prilagođen svakom djetetu, uz temeljna načela kao što su promatranje, usmjeravanje i vrednovanje djetetova napretka u učenju i razvoju.

Cilj je diplomskog rada analizirati značajke poznate pedagogije talijanske pedagoginje Marije Montessori, kao i način rada u Montessori programu te Katehezu Dobrog Pastira po načelima Montessori pedagogije.

Diplomski rad uz uvod i zaključak sadrži tri glavna poglavlja. U uvodu se analiziraju predmet diplomskog rada, njegov cilj i struktura. Prvo se poglavlje odnosi na Montessori pedagogiju. U tom se poglavlju analiziraju biografija Marije Montessori, karakteristike njezine pedagogije te načini rada u Montessori programu. Drugo je poglavlje vezano za odgoj u vjeri, odnosno Katehezu Dobrog Pastira. U tom se poglavlju analiziraju temeljna obilježja Kateheze Dobrog Pastira, razvitak te Kateheze prema Montessori pedagogiji te izvor, metodološki pristup i katehetski materijali. U trećem poglavlju naglasak je na Atriju, pa se u tom poglavlju analiziraju pojam Atrija i njegova obilježja, podjela Atrija te rad u Atriju. U zaključku diplomskog rada sumira se sve što je istaknuto te se donose određene spoznaje o Katehezi Dobrog Pastira po načelima Montessori pedagogije. Radu je pridodan i popis literature koji obuhvaća knjige, članke i elektronske izvore. Diplomski rad sadrži i sažetak na hrvatskom i na engleskom jeziku.

1. MONTESSORI PEDAGOGIJA

Montessori pedagogija nazvana je po talijanskoj liječnici i pedagoginji Mariji Montessori (1870. – 1952.) koja ju je razvila krajem 19. i početkom 20. stoljeća. U nastavku poglavlja analiziraju se njezina biografija te karakteristike Montessori pedagogije, kao i načini rada u Montessori programu.

1.1. O Mariji Montessori

Maria Montessori rođena je 1870. godine u Chiaravalleu u Italiji. S 12 godina njezina obitelj je preselila u Rim. Iako je bila iznimno nadarena u području prirodni znanosti, u dobi od 20 godina upisala je medicinu, što je bilo iznenađujuće za ženu u to vrijeme u Italiji. Bez obzira na neodobravanja okoline, Montessori je 1896. godine diplomirala na medicinskom fakultetu s najboljim ocjenama te je tako postala prva žena liječnica u Italiji.¹

Tijekom studija na medicinskom fakultetu Montessori je radila kao pomoćna liječnica u općim bolnicama te u psihijatrijskoj klinici, gdje se susretala s djecom s teškoćama.² Za razliku od mnogih koji su smatrali da tu djecu uopće ne treba poučavati, Montessori je smatrala da toj djeci treba više pažnje u odnosu na ostalu djecu te je počela proučavati kako učiti s tom djecom.³ Na temelju spoznaja do kojih su u radu s djecom s teškoćama došli francuski liječnici Jean Itard i Edouard Séguin⁴ Montessori je razvila poseban pribor i didaktički senzorički materijal za djecu s teškoćama u razvoju.⁵

Zanimljivo je napomenuti da je tri godine nakon završetka studija rodila sina, ali kako nije bila u braku, zbog straha da će joj u konzervativnoj sredini biti narušen ugled, Montessori je zatajila da ima dijete te ga je povjerila na čuvanje jednoj obitelji na selu. Kasnije je svojeg sina,

¹ Lynne Lawrence, *Montessori čitanje i pisanje: kako pomoći djetetu da nauči čitati i pisati – priručnik za roditelje i odgojitelje za djecu od 3 do 7 godina*, Hena com, Zagreb, 2003, 7.

² Ana Perić, Montessori iz prve ruke, u: *Metodika* 51 (2009.), 11, str. 12-20, ovdje 12.

³ Chloë Marshall, Montessori education: a review of the evidence base, u: *Science of Learning* 2 (2017), 11, str. 1-9, ovdje 1.

⁴ Maria Montessori, *Otkriće djeteta*, Salesiana, Zagreb, 2023, 131.

⁵ Narcisa Buczynski, *Hrvatska Montessori priča: nastavak i metode prve Montessori škole*, Agram naklada, Zagreb, 2007, 4.

koji se uključio u njezin rad, u javnosti predstavljala kao nećaka, a tek je oporučno priznala da je ona njegova majka.⁶

Godine 1901. počela je na sveučilištu studirati antropologiju, psihologiju i pedagošku filozofiju s ciljem da otkrije „tajnu djeteta“. Zaključila je da djetetu treba dopustiti da samostalno izabere kojom će se aktivnošću baviti kako bi moglo razviti svoje potencijale. Tri godine kasnije stekla je titulu profesorice antropologije. Godine 1906. počela je raditi s djecom u predškolskim ustanovama i školama u siromašnoj radničkoj četvrti. Ubrzo je počela otvarati ustanove u kojima je provodila vlastiti program, odnosno u kojima je koristila materijal koji je razvila u radu s djecom bez teškoća u razvoju. Uskoro se nametnula potreba za obrazovanjem odgajateljica koje su radile u ustanovama u kojima se provodio njezin program, pa ih je Montessori počela učiti o svojoj metodi. Tijekom prve četvrtine 20. stoljeća njezine su se metode počele priznavati i u drugim europskim državama poput Švicarske, ali i u dalekim zemljama poput Kine, Indije i Argentine. Tako su se Montessori škole počele otvarati u drugim europskim državama i na drugim kontinentima. Montessori je u drugim državama održavala tečajeve kako bi obrazovala odgajateljice koje su radile u tim školama, a 1929. godine je uz pomoć svojeg sina osnovala Međunarodno Montessori udruženje (engl. *Association Montessori Internationale* – AMI).⁷ Nakon dolaska fašista na vlast u Italiji Montessori je nekoliko godina radila uz Mussolinijevu podršku te je čak postala i glavna školska nadzornica za cijelu Italiju. No, kako se 1934. godine usprotivila uvođenju fašističkih obilježja u škole, njezine su se škole u rodnoj državi počele zatvarati. Zbog toga je Montessori neko vrijeme radila u Španjolskoj i Nizozemskoj, a zatim je sedam godina radila u dalekoj Indiji. Tri godine zaredom bila je predložena za Nobelovu nagradu za mir, ali je nije dobila.

Montessori je umrla 1952. godine u Nizozemskoj. Međutim, njezin je obrazovni program i dalje nastavio živjeti te posljednjih desetljeća doživljava sve veću popularnost. Danas se Montessori program provodi u predškolskim ustanovama i školama u brojnim državama u svijetu.

⁶ Isto, 5.

⁷ Lesley Britton, *Montessori – učenje kroz igru: za djecu od 2 do 6 godina: priručnik za roditelje*, Hena com, Zagreb, 2000, 10.

1.2. Karakteristike Montessori pedagogije

Montessori je uočila određene karakteristike koje su uobičajene za svu djecu, a te „univerzalne karakteristike djetinjstva“, kako ih je ona nazvala, temelj su Montessori pedagoške metode. Pritom navodi sljedeće karakteristike:⁸

- imaju upijajući um
- prolaze kroz nekoliko razvojnih faza
- prolaze kroz razdoblja posebne osjetljivosti
- žele učiti
- uče kroz igru i rad
- žele biti neovisna.

Univerzalne karakteristike djetinjstva koje je uočila Montessori analiziraju se u nastavku.

1.2.1. Upijajući um

Djeca uče drugačije nego odrasle osobe. Montessori je smatrala da djeca imaju „upijajući um“, odnosno da nesvjesno upijaju informacije iz okoline i vrlo brzo uče o njoj.⁹ „Djetetov upijajući um sve što mu je potrebno nalazi u svijetu koji ga okružuje“.¹⁰ Djeca osjetilima prikupljaju dojmove o vanjskom svijetu.¹¹ To se učenje ostvaruje nesvjesnim ponavljanjem i oponašanjem, događa se spontano i od presudne je važnosti za kasnije sazrijevanje i oblikovanje pojedinca. Sposobnost „upijanja“ informacija iz okoline karakteristična je za djecu do šeste godine života, a najbolje je izražena u trećoj godini života. Nakon treće godine kod djece se počinje razvijati i svijest (što znači da roditelji mogu izravno doprijeti do uma svoje djece), a počinje se pojavljivati i volja.¹² Dakle, od treće do šeste godine dijete je i dalje u razdoblju

⁸ Isto, 12.

⁹ Narcisa Buczynski, *Hrvatska Montessori priča: nastavak i metode prve Montessori škole*, 20-21.

¹⁰ Maria Montessori, *Upijajući um*, Beoknjiga, Beograd, 2006, 139.

¹¹ Ulla Wikefeldt, Maria Montessori – holistički pristup životu, u: *Pedagogija Marije Montessori – poticaj za razvoj pedagoškog pluralizma*, H. Ivon, L. Krolo i B. Mendeš (ur.), Dječji vrtić Montessori dječja kuća, Split, 2011, str. 47-57, ovdje 47.

¹² Lesley Britton, *Montessori – učenje kroz igru: za djecu od 2 do 6 godina: priručnik za roditelje*, 12-13.

„upijajućeg uma“, ali se tada unutarnje oblikovanje povezuje s razvojem govora, razumijevanjem, doživljavanjem, računanjem, čitanjem i pisanjem. To je razdoblje usavršavanja i analize.¹³

1.2.2. Razvoj djeteta

Razvoj djeteta bio je temelj na kojem je Montessori gradila svoju pedagogiju. Njezino znanje i iskustvo liječnice, osim poznavanja rada mozga, pretpostavilo je da nije sve u genetičkoj uvjetovanosti i datosti. Zato je odvojila i opisala faze u razvoju djeteta koje su okosnica za sustavni rad s djecom. Točnije, Montessori je istaknula tri faze dječjeg razvoja. Prva faza obuhvaća razdoblje do šeste godine života, druga faza od šeste do 12. godine, a treća faza od 12. do 18. godine. Za prvu polovicu prve faze značajni su razvoj upijajućeg uma, a za drugu polovicu razvoj svjesnog uma. Drugu fazu razvoja djeteta obilježava proces „usvajanja kulture, dok se treća faza odnosi na sve veću samostalnost.¹⁴ U svojim kasnijim djelima Montessori je dodala i četvrtu fazu djetetova razvoja koja obuhvaća razdoblje od 18. do 24. godine. Pritom je faze dječjeg razvoja preimenovala u faze razvoja i rasta.¹⁵ Godine koje se odnose na pojedinu fazu nisu strogo određene jer dob u kojoj dijete dostiže određenu razinu razvoja može varirati, ali svaka faza proizlazi iz prethodne i čvrsto se oslanja na nju, a nijedna ne može izostati. Djeca se često privremeno vraćaju u prethodnu fazu.¹⁶

U prvoj fazi dijete se, prema riječima Marije Montessori, pretvara od „nesvjesnog stvaratelja do svjesnog radnika“. Od rođenja do treće godine dijete nesvjesnom aktivnošću intelekta, koju Montessori naziva „upijajući um“, ostvaruje najintenzivniju stvaralačku snagu.¹⁷ Od treće do šeste godine slijedi razvoj svjesnog uma, kako je već istaknuto.

Drugu fazu djetetova razvoja obilježavaju senzibilitet za moral, dobro i zlo te smisao za pravednost.¹⁸ Društveno ponašanje djece je u toj fazi razvoja aktivno i svjesno izraženo.¹⁹ U toj

¹³ Narcisa Buczynski, *Hrvatska Montessori priča: nastavak i metode prve Montessori škole*, 20-21.

¹⁴ *Isto*, 20.

¹⁵ Višnja Rajić, Razvojne faze i obrazovna postignuća u Montessori pedagogiji, u: *Pedagogija Marije Montessori – poticaj za razvoj pedagoškog pluralizma*, H. Ivon, L. Krolo i B. Mendeš (ur.), Dječji vrtić Montessori dječja kuća, Split, 2011, str. 155-165, ovdje 157.

¹⁶ Narcisa Buczynski, *Hrvatska Montessori priča: nastavak i metode prve Montessori škole*, 20.

¹⁷ *Isto*, 20-21.

¹⁸ *Isto*, 21.

fazi razvoja djetetov duh teži apstrakciji. Dijete zanima kozmička povezanost. U tom se razdoblju, ako je pravilno vođeno, do najviše mjere razvijaju jezgra znanstvenosti, uvid u povezanost procesa i nastaje struktura znanja. Prema Montessori, to je razdoblje u kojem je dijete najotvorenije za primanje znanja.²⁰ U tom razdoblju djetetu treba ponuditi ne samo dobar materijal, već i mogućnost da aktivno i samostalno radi te da samo nađe objekte i materijale kojim će se baviti. Djetetu treba dati viziju sveukupnog. Mora ga se uputiti na red oko sebe i osposobiti za život u skladu s tim, da bi na kraju moglo postati odgovoran svjetski građanin.²¹

Treća faza dječjeg razvoja prema Montessori vrlo često označena je psihičkom labilnošću, potragom za sigurnošću, težnjom za samostalnošću i neovisnošću te potrebom mladih za priznavanjem i poštovanjem.²² Djeca u toj fazi ulaze u razdoblje adolescencije. Napuštaju sigurnost djetinjstva i traže nova poznanstva i prijateljstva. Treba im omogućiti slobodu i samostalnost.²³ Djeca kod koje dolazi do unutarnje disharmonije imaju problema kod prave percepcije svoje okoline i odnosa s drugim ljudima. Montessori predlaže „liječenje“ te „smetnje“ putem rada koji obilježavaju motivacija za aktivnost i koncentracija. Važno je okončanje rada jer dijete tada iskušava zadovoljstvo uspjeha i može postupno organizirati svoju unutarnju ravnotežu.²⁴

Četvrta faza, odnosno razdoblje od 18. do 24. godine jest razdoblje u kojem adolescent postaje odrasla osoba i stječe novu razinu samostalnosti, ovaj put ekonomsku.²⁵ Mladi odrasli čovjek prošao je do tog trenutka sve prethodne stupnjeve razvoja.²⁶

1.2.3. Razdoblja posebne osjetljivosti

U središtu Montessori pedagogije je dijete. Maria Montessori gleda i poštuje dijete u njegovoj cjelovitosti, za nju je odgoj bio pomoć u životu.²⁷ Tjelesni razvoj djeteta određen je

¹⁹ Marielle Seitz i Ursula Hallwachs, *Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*, Educa, Zagreb, 1997, 36.

²⁰ Narcisa Buczynski, *Hrvatska Montessori priča: nastavak i metode prve Montessori škole*, 21.

²¹ Marielle Seitz i Ursula Hallwachs, *Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*, 36.

²² Narcisa Buczynski, *Hrvatska Montessori priča: nastavak i metode prve Montessori škole*, 21.

²³ Marielle Seitz i Ursula Hallwachs, *Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*, 37.

²⁴ Narcisa Buczynski, *Hrvatska Montessori priča: nastavak i metode prve Montessori škole*, 21-22.

²⁵ Višnja Rajić, *Razvojne faze i obrazovna postignuća u Montessori pedagogiji*, 157.

²⁶ Marielle Seitz i Ursula Hallwachs, *Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*, 38.

prirodnim zakonitostima razvoja. Tijekom rasta jasno su uočljiva razdoblja koja se mijenjaju.²⁸ Montessori je pomoću svoje metode nastojala dokazati da je za učenje najvažnije razdoblje od rođenja do šeste godine. Njezin je revolucionarni dodatak tada već prisutnim idejama bila zamisao da će stvaranje prave okoline u kritičnim „razdobljima posebne osjetljivosti ranog razvoja omogućiti da u djeci potakne eksploziju samostalnog učenja“.²⁹

U razdobljima posebne osjetljivosti izražena je sklonost primanju određenih vrsta podražaja na koji organizam spontano reagira, a koje tijekom razvoja periodično dolaze.³⁰ U takvim razdobljima djeca ponavljaju neku aktivnost sve dok ne steknu novu vještinu ili usvoje određeno znanje. Svaku karakteristiku dijete razvija na temelju nekog impulsa koji je u tom razdoblju prisutan. „Kad se jednom razvije određena karakteristika, prestaje razdoblje posebne, njoj odgovarajuće, osjetljivosti“.³¹ U slučaju da razdoblje posebne osjetljivosti završi bez da je dijete dobilo odgovarajuće poticaje, to razdoblje koje je važno za učenje neće biti iskorišteno.³² Za razdoblja posebne osjetljivosti karakteristične su sljedeće osobine:³³

- Sveprisutnost – razdoblja posebne osjetljivosti javljaju se kod svakog djeteta u dobi od šest godina u približno jednakim vremenskim razmacima.
- Preklopivost – razdoblja posebne osjetljivosti vremenski se preklapaju, ali nikada ne dosežu vrhunac u više razdoblja istovremeno.
- Vremenska ograničenost – pojedina razdoblja posebne osjetljivosti nastupaju u određenoj dobi djeteta i traju određeno razdoblje. Nakon isteka tog razdoblja djetetu je teže učiti na tom području.
- Uočljivost – za trajanja razdoblja posebne osjetljivosti primjetno je kako dijete uči određene vještine s lakoćom.

²⁷ Jadranka Garmaz – Frano Tomašević, Odgajanje opažanjem: neke specifičnosti odgoja prema Montessori pedagogiji, u: *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija* 58 (2018.), 4, str. 443-464, ovdje 445.

²⁸ Silvija Phillipps, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 1999, 12.

²⁹ Narcisa Buczynski, *Hrvatska Montessori priča: nastavak i metode prve Montessori škole*, 19.

³⁰ Silvija Phillipps, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 1999, 38.

³¹ Maria Montessori, *Dijete – tajna djetinjstva*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2007, 64.

³² Slavica Bašić, Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori, u: *Pedagojska istraživanja* 8 (2011.), 2, str. 205-214, ovdje 207.

³³ Silvija Phillipps, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, 39.

Montessori razlikuje šest razdoblja posebne osjetljivosti, a to su osjetljivost za red, jezik, spretnost u kretanju, društveno ponašanje, male predmete te za učenje putem osjeta.³⁴ Jedno od najvažnijih i najtajnovitijih razdoblja posebne osjetljivosti je ono koje čini dijete osjetljivim na red.³⁵ Razdoblje osjetljivosti za rad javlja se u prvoj godini djetetova života, i to kao osjećaj za vanjski i unutarnji red. Naime, kod djeteta se u ranoj dobi javlja potreba za poznatim i za dosljednošću kako bi se ono moglo lakše orijentirati. Ako postoji uobičajeni raspored i ako se dnevne aktivnosti odvijaju redovito, a određeni predmeti stoje na za njih predviđenom, odnosno uobičajenom mjestu, tada su ispunjeni preduvjeti za djetetov razvoj.³⁶ Malo dijete odmah opaža nered koji odrasle osobe, pa čak ni starija djeca uopće ne zamjećuju i na koji ne obraćaju pozornost.³⁷

Razdoblje osjetljivosti na jezik, pak, počinje od rođenja i traje duže od ostalih razdoblja posebne osjetljivosti. Dijete bez da ga se svjesno podučava počinje razumjeti govor svoje okoline te ga usvajati.³⁸ U dobi od nekoliko mjeseci djeca izgovaraju neodređene glasove, a u dobi od godinu dana počinju izgovarati smislene riječi. U dobi od 2,5 do tri godine djeca izražavaju vlastite misli, a u dobi od 3,5 do četiri godine govor im pomaže organizirati svijest. U narednim godinama počinju čitati i pisati, dok u dobi od sedam do devet godina traje posebna osjetljivost na gramatičke strukture.³⁹

Razdoblje posebne osjetljivosti na spretnost u kretanju obuhvaća usvajanje i usavršavanje hodanja, a obično se događa u dobi između 12 i 15 mjeseci. Dijete se kreće od samog početka u majčinoj utrobi, a po rođenju pokreće nožice i ručice, kasnije hvata, puzi, hoda. Od trenutka kada dijete prohoda stalno je pokretno jer napokon može istraživati.⁴⁰ Dijete mora usavršiti svoj hod „hodajući“.⁴¹ Stoga djetetu treba omogućiti da se slobodno kreće.

Jedno od razdoblja posebne osjetljivosti jest ono vezano za društveno ponašanje. To se razdoblje javlja od druge do šeste godine, a u tom razdoblju dijete usvaja ponašanje koje je primjereno društvenim odnosima.⁴² Naime, dijete u tom razdoblju postaje svjesno da je ono dio

³⁴ Lesley Britton, *Montessori – učenje kroz igru: za djecu od 2 do 6 godina: priručnik za roditelje*, 13.

³⁵ Maria Montessori, *Dijete – tajna djetinjstva*, 80.

³⁶ Silvija Phillipps, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, 40.

³⁷ Maria Montessori, *Dijete – tajna djetinjstva*, 81.

³⁸ Silvija Phillipps, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, 40.

³⁹ Narcisa Buczynski, *Hrvatska Montessori priča: nastavak i metode prve Montessori škole*, 22-23.

⁴⁰ Silvija Phillipps, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, 40.

⁴¹ Maria Montessori, *Dijete – tajna djetinjstva*, 110.

⁴² Silvija Phillipps, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, 42.

grupe, odnosno iskazuje zanimanje za igru s drugom djecom. Montessori je smatrala da se takva osjetljivost javlja spontano te da je ona proizvod djetetovih unutarnjih nagona, a ne nešto što dijete usvaja.⁴³ Montessori ističe da odrasli trebaju nadahnuti djetetove radnje, biti otvorena knjiga u kojoj bi dijete moglo otkriti odrednice svojih pokreta i naučiti sve ono što je nužno da ispravno djeluje.⁴⁴

Posebna osjetljivost vezana je i za sitne predmete. Naime, u razdoblju između prve i druge godine dijete privlače sitni predmeti tako da ih ono promatra, uzima u ruke i ponekad stavlja u usta. Dijete zapravo nastoji shvatiti svijet usmjeravanjem na detalje.⁴⁵ Perceptivni proces programira se objedinjavanjem svih osjetnih podataka u skladnu cjelinu te se postupno razvija konstantnost percepcija.⁴⁶

Posljednje razdoblje posebne osjetljivosti jest osjetljivost za učenje putem osjeta. Razvoj osjetila počinje i prije rođenja, odnosno dok je dijete još u majčinoj utrobi, a posebno razdoblje za uvježbavanje i usavršavanje osjetilnih sposobnosti odvija se u dobi između druge i četvrte godine. Kod djeteta se prvo razvijaju osjeti vida i sluha, zatim dodira i naposljetku okusa kada dijete počne stavljati stvari u usta. Važno je dati djetetu mogućnost za uvježbavanje osjetila jer time ono dobiva temelj za izgradnju skladne stvaralačke fantazije i kasnije jasnog predočavanja.⁴⁷

Kako bi dijete u cijelosti iskoristilo pojedina razdoblja posebne osjetljivosti odrasle osobe trebaju slijediti djetetove potrebe. Trebali bi u djetetovu okolinu i njegov dnevni raspored uvoditi što manje promjena te djeci omogućiti slobodu kretanja.⁴⁸

1.2.4. Želja djece za učenjem

Sva djeca imaju urođenu motivaciju za učenjem. Djeca u najranijoj dobi uče kroz igru koja je zapravo spontani odgovor na djetetove razvojne potrebe. Stoga roditelji trebaju omogućiti

⁴³ Lesley Britton, *Montessori – učenje kroz igru: za djecu od 2 do 6 godina: priručnik za roditelje*, 14-15.

⁴⁴ Maria Montessori, *Dijete – tajna djetinjstva*, 129.

⁴⁵ Lesley Britton, *Montessori – učenje kroz igru: za djecu od 2 do 6 godina: priručnik za roditelje*, 16.

⁴⁶ Silvija Phillipps, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, 41.

⁴⁷ *Isto*

⁴⁸ Jadranka Garmaz – Frano Tomašević, *Odgajanje opažanjem: neke specifičnosti odgoja prema Montessori pedagogiji*, 459.

djeci da se razvijaju u prostoru u kojem žive i borave te im dati podršku i pružiti društvenu interakciju u tim aktivnostima. Važno je biti svjestan činjenice da svako dijete uči svojim tempom i brzinom. Ako dijete nije zainteresirano za određenu aktivnost, roditelj ili učitelj trebaju predlagati tu zamisao djetetu s vremena na vrijeme kako bi ono pokazalo želju da je iskuša. Bitno je da početne aktivnosti budu jednostavne kako bi ih dijete uspješno izvelo i kako bi steklo samopouzdanje. Osim toga, dijete će ponavljati određene radnje dok ih ne usavrši, čime će izgrađivati mentalne slike. Te se slike mogu predočiti jezikom, pa će kroz razgovor o svojoj aktivnosti dijete naučiti koje riječi odgovaraju njegovim radnjama.⁴⁹

1.2.5. Učenje kroz igru i rad

Igra je vrlo važna za dijete, pomaže mu naučiti nove ideje i pretvoriti ih u praksu. Osim toga, kada se djeci kaže da nešto trebaju naučiti, ona to smatraju prisilom i teško ih je zainteresirati, ali kada uče kroz igru, ona se zabavljaju i nisu ni svjesna da istovremeno uče. U igri dijete spontano razvija svoje motoričke, kognitivne i socijalne vještine te jezične sposobnosti.⁵⁰

1.2.6. Želja djece za neovisnošću

Misao vodilja Montessori pedagogije bila je „pusti me da naučim sam“.⁵¹ Montessori je smatrala da će djeca postati samostalna ako im odrasli pokazuju vještine koje su im potrebne da uspiju u postizanju samostalnosti. Stoga je razvila jednostavne vježbe iz praktičnog života. Te vježbe obuhvaćaju svakodnevne radnje koje odrasli rutinski obavljaju kako bi održali i kontrolirali svoju fizičku i društvenu okolinu. Točnije, obuhvaćaju brigu za sebe (pranje ruku, pranje zubi, odijevanje i vezanje vezica), brigu za okolinu (briga za životinje, rad u vrtu, čišćenje, kuhanje, pranje rublja, pranje posuđa, peglanje, slaganje odjeće) te vježbe za život u

⁴⁹ Lesley Britton, *Montessori – učenje kroz igru: za djecu od 2 do 6 godina: priručnik za roditelje*, 17.

⁵⁰ Marielle Seitz i Ursula Hallwachs, *Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*, 80.

⁵¹ Ana Perić, *Montessori iz prve ruke*, 13.

zajednici (postavljanje stola, slijediti upute).⁵² Djeca gledaju roditelje u obavljanju svakodnevnih radnji te ih žele oponašati. Međutim, za razliku od odraslih, djecu ne zanima obavljanje tih radnji, odnosno njihov rezultat, već procesi koje te svakodnevne radnje uključuju. Izvođenje vježbi iz praktičnog života u Montessori programima u školama djeci se omogućuje da izgrade samopouzdanje obavljanjem onih radnji koje odrasli često obavljaju umjesto njih i u čemu ih zapravo koče, iako smatraju da im pomažu. Osim povećanja samopouzdanja, vježbe iz praktičnog života razvijaju motoričke sposobnosti djece, njihovu koordinaciju, obogaćuju njihov rječnik te pomažu u razvijanju društvenih vještina.⁵³

1.3. Načini rada u Montessori programu

Originalnost Montessori pedagogije očituje se u specifičnim didaktičkim materijalima te u posebno uređenoj poticajnoj obrazovnoj sredini. Montessori naglašava važne komponente svoje pedagogije – „prikladan ambijent“, „skroman učitelj“ i „znanstveni pribor“.⁵⁴

1.3.1. Montessori prostor

Promatranje djeteta u uvjetima njegova slobodnog kretanja neizostavna je pretpostavka Montessori pedagogije. Montessori je isticala važnost pokreta jer on pomaže normalnom funkcioniranju tijela, potpomažući disanje, probavu i cirkulaciju. „Škola mora omogućiti slobodni razvoj djetetove aktivnosti, kako bi tamo nastala znanstvena pedagogija; to je ključno za reformu“.⁵⁵ Od škola umjesto ustanova za čuvanje i discipliniranje treba napraviti dječje kuće u kojima se djeca mogu slobodno kretati. „Kretanje je kod Marie Montessori prije svega pedagoško načelo koje potiče aktivnost“.⁵⁶ Djeca trebaju imati dovoljno slobodnih prostorija i slobodnog vremena kako bi se udovoljilo njihovoj potrebi za kretanjem. Ako dijete nema

⁵² Lesley Britton, *Montessori – učenje kroz igru: za djecu od 2 do 6 godina: priručnik za roditelje*, 18.

⁵³ Silvija Phillipps, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, 42.

⁵⁴ Maria Montessori, *Dijete – tajna djetinjstva*, 185.

⁵⁵ Slavica Bašić, *Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori*, 206.

⁵⁶ Marielle Seitz i Ursula Hallwachs, *Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*, 48.

dovoljno mogućnosti za kretanje, ne može razviti motoričku koordinaciju, pa će njegova percepcija prostora biti slabija.⁵⁷

Montessori je postavila stroga mjerila za izgled okoline i ponašanja odraslih osoba u Montessori ustanovama.⁵⁸ Smatrala je kako okolina odrasle osobe nije životna okolina za dijete jer sadrži niz prepreka koje u djeteta razvijaju obrambene elemente koji izazivaju deformacije i zbog kojih dijete podložno sugestiji odraslog pada žrtvom.⁵⁹ Prostor se uređuje prema Montessori estetskim kriterijima, odnosno slikama prirodnih ljepota, religijskim simbolima, umjetničkim slikama. Montessori daje primjer jedne dobro prilagođene okoline: „svijetle sjajne sobe s niskim prozorima, ukrašene cvijećem, s minijaturnim namještajem vrlo raznolikih oblika, stolići, stolčići, zgodne zavjese, ormari spuštene na dohvat dječje ruke, kako bi ona mogla raspolagati predmetima i uzeti ono što žele, sve se to činilo osjetnim i praktičnim poboljšanjem u životu djece.“⁶⁰

Učionice se raščlanjuju, formiraju se različita radna područja i kutovi i time prostor postaje pregledan omogućujući djeci da rade u miru, da se aktiviraju u skupinama ili ako je potrebno da se povuku.⁶¹ Sav Montessori pribor je čist i složen te lako dostupan na otvorenim policama. U Montessori prostoru sve je skladno osmišljeno i poredano tako da djeca ne gube interes za rad dugim traženjem određene stvari. Osim toga, Montessori škola ima vrt, pa djeca mogu sudjelovati u vrtlarskim djelatnostima.

1.3.2. Montessori pribor

Montessori je razvila posebne materijale za primjenu materijala u raznim područjima. Svi materijali koji se koriste u Montessori ustanovama jednaki su te su izrađeni od prirodnih materijala.⁶² Materijal je odabran na temelju psiholoških pokusa kojima su se služili francuski

⁵⁷ Narcisa Buczynski, *Hrvatska Montessori priča: nastavak i metode prve Montessori škole*, 33.

⁵⁸ Silvija Phillipps, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, 57.

⁵⁹ Maria Montessori, *Dijete – tajna djetinjstva*, 149.

⁶⁰ *Isto*, 152.

⁶¹ Narcisa Buczynski, *Hrvatska Montessori priča: nastavak i metode prve Montessori škole*, 33.

⁶² Ana Perić, Montessori iz prve ruke, u: *Metodika* 51 (2009.), 11, str. 12-20, ovdje 14.

liječnici Jean Itard i Edouard Séguin u pokušajima odgajanja djece s teškoćama u razvoju.⁶³ Stoga se Montessori pribor može podijeliti na:⁶⁴

- materijal za provođenje vježbi iz praktičnog života
- osjetilni materijal
- materijal za matematiku
- materijal za jezik
- materijal za svemirski (kozmički) odgoj.

Djeca s ponuđenim Montessori materijalima mogu raditi samostalno ili u grupi. Pribor je pomoć djetetu. Ono ga bira, uzima, koristi i to prema svojim sklonostima i potrebama, prema svojem interesu, a način na koji se priborom rukuje pokazuje odgajatelj ili učitelj dok dijete pažljivo prati. Pokazivanje upotrebe pribora uvijek je individualna interakcija i za vrijeme izvođenja pojedine vježbe odgajatelj, odnosno učitelj vrlo malo objašnjava što radi jer se tako daje djetetu mogućnost da sam uviđa i donosi zaključke. Dijete mora imati slobodu, slobodu da griješi, slobodu da traži i samo nađe ispravan način.⁶⁵

Montessori pribor dopunjava se u području vježbi praktičnog života, vježbi govora i kozmičkog odgoja primjerenim priborom koji se odabire na temelju određenih kriterija. Prvi kriterij za odabir pribora za određenu vježbu jest njegova dostupnost djetetu (dijete samo može uzeti i nositi pribor koji želi koristiti za određenu vježbu, ne treba mu pomoć odrasle osobe). Drugi je kriterij poticanje aktivne djelatnosti (pribor potiče dijete na aktivni rad, na korištenje osjetila i razmišljanje). Treći je kriterij primjerenost djetetovim potrebama i sposobnostima u smislu poticanja razvoja (ispočetka su materijali jednostavni te postaju s vremenom sve složeniji). Četvrti je kriterij mogućnost uočavanja pogreške u radu (pribor je oblikovan tako da dijete može spoznati je li pogriješilo i ispraviti samo sebe). Upravo je mogućnost uočavanja pogreške važno načelo Montessori pedagogije jer se tako odgaja dijete bez izravnog upletanja odrasle osobe. Djeca sama spoznaju jesu li dobro radila kako bi naučila biti samostalna.⁶⁶

Nakon korištenja određenog pribora taj se materijal treba vratiti na mjesto na kojem se nalazio, i to u istom stanju u kakvom se nalazio prije provođenja određene vježbe kako bi bio

⁶³ Maria Montessori, *Otkriće djeteta*, 131.

⁶⁴ Marielle Seitz i Ursula Hallwachs, *Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*, 77.

⁶⁵ Silvija Phillipps, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, 65.

⁶⁶ *Isto*, 62.

spreman za korištenje za neko drugo dijete.⁶⁷ Naime, u prostoriji se nalazi samo po jedan primjer od svake vrste materijala. Stoga se dijete treba strpjeti i čekati svoj red ako se dijete želi baviti nekim priborom koji u određenom trenutku koristi neko drugo dijete. „To čekanje važno je sredstvo u socijalizaciji jer privikava na uljudnu međuljudsku komunikaciju“.⁶⁸

1.3.2.1. Materijal za vježbe iz praktičnog života

Spomenuto je da je Montessori u svoj pedagoški program uvela vježbe iz praktičnog života, odnosno vježbe kojima se dijete osposobljava za samostalan život i kojima se jača djetetovo samopouzdanje, a ujedno vježba motorika i koordinacija. Dijete treba spoznati što je odgovornost i samostalnost, a za to mu treba omogućiti izvršavanje manjih zadataka. U vježbama iz praktičnog života djeca se služe određenim Montessori materijalom koji treba biti primjeren njihovom uzrastu.

1.3.2.2. Osjetilni materijal

Osjetilni materijal jedan je od materijala koji za razvoj djeteta ima odlučujuću ulogu. Učitelj ne smije sprječavati dijete u istraživanju mogućnosti koje osjetilni materijal nudi. Osjetilni materijal je zapravo materijal kojim djeca izoštravaju svoja osjetila, odnosno točno određeno osjetilo. Naime, svaki je materijal osmišljen tako da izoštrava jedno osjetilo. Primjerice, kutija s bojama pomoći će djetetu u raspoznavanju boja, dok zvučni cilindri razvijaju osjetljivost na zvuk. Dijete kroz rad s osjetilnim materijalom razvija sposobnost prosuđivanja i usmjeravanja pažnje. Osim toga, „dijete preko vježbi za praktični život svjesno proživljava rukovanje s predmetima, nalijevanje tekućine kao predvježbu za rad s osjetilnim materijalom što opet predstavlja predstapanj indirektnu pripremu za rad s materijalom za matematiku ili jezik“.⁶⁹

⁶⁷ Isto

⁶⁸ Milan Matijević, *Alternativne škole: didaktičke i pedagoške koncepcije*, Tipex, Zagreb, 2011, 38.

⁶⁹ Marielle Seitz i Ursula Hallwachs, *Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*, 77.

1.3.2.3. Materijal za matematiku

Dijete se bavi konkretnim stvarima i tako razvija svoja osjetila. To je potrebno u jednom takvom predmetu kao što je matematika. Treba napomenuti da su djeca neizravno preko vježbi iz praktičnog života pripremljena za rad s materijalom za matematiku jer se ponovljenim i logičnim slijedom radnji djeca uče misliti prema redu.

Materijali za matematiku mogu se organizirati u nekoliko grupa. U prvoj grupi aktivnosti djeca se upoznaju s brojevima od 1 do 10. Kako bi naučili da svaki broj predstavlja određenu količinu koriste se različitim materijalima kao što su šipke s perlama, vretena, kartice s brojevima, brojevni prutovi itd. Ti materijali pripremaju djecu na logičko razmišljanje. Druga grupa materijala vezana je uz zlatne kuglice pomoću kojih se djeca podučavaju decimalnom sustavu. Komplet sa zlatnim kuglicama sadrži drvene kutije s drvenim kockama na kojima se nalazi 1000 zlatnih kuglica, drvene kvadrate sa 100 zlatnih kuglica, drvene štapiće s 10 zlatnih kuglica i jednu drvenu zlatnu kuglicu koji djeci pomaže da se upoznaju s jedinicama, deseticama, stoticama i tisućicama. Treća skupina materijala za matematiku odnosi se na komplet s markicama različitih boja. Markice zelene boje su jedinice i tisućice, drvene su stotice, a plave desetice. Pomoću tih markica djeca se uče osnovnim računskim operacijama – zbrajanju, oduzimanju, množenju i dijeljenju. U četvrtu grupu materijala za matematiku ubrajaju se kratki lanci i kvadrati kojima djeca usvajaju linearno brojenje i brojenje na preskok. Posljednja skupina materijala za matematiku odnosi se na oblike kruga, kvadrata i jednakostraničnog trokuta pomoću kojih djeca uče razlomke, i to u ranijoj dobi od djece u klasičnim školama.⁷⁰

1.3.2.4. Materijal za jezik

Vježbe na materijalima iz jezika upoznaju učenike s počecima čitanja i pisanja, od predčitalačkih vještina, prepoznavanja slova i glasova, pa sve do jednostavnih aktivnosti pisanja i čitanja. Djeci je dostupan materijal i vježbe koje pomažu usvajanju jezika. Nakon toga dijete uči prepoznavati slova i glasove. Najpoznatiji materijal za jezik jesu slova na hrapavom papiru. Dijete opipom, pamćenjem mišića doživljava slova. Zanimljiva je i „pomična abeceda“ koja

⁷⁰ Silvija Phillips, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, 110.

djetetu pomaže u sastavljanju riječi, odnosno koja uspostavlja vezu između čitanja i pisanja. Kada dijete lako prepozna slova, može početi graditi riječi. Nakon što dijete nauči prepoznavati slova abecede, spremno ih je i napisati.⁷¹

1.3.2.5. Materijal za svemirski (kozmički) odgoj

Osim klasičnih materijala, Montessori je razvila poseban materijal za svemirski, odnosno kozmički odgoj. Takav se odgoj Marije Montessori pojavio se u Montessori pedagogiji 1935. godine, a djetetu pruža „praktično iskustvo koje će potaknuti na pokuse i istraživanja što se kod mladih i odraslih pokazuje u svjesno višem duhovnom obliku“. Rezultat je „načelan stav čovjeka prema planu stvaranja koji vlada u svemiru“.⁷² Kozmički odgoj objašnjava temeljne veze između živih i neživih stvari. Djecu se podučava da se „sluša glas kojeg imaju stvari“.⁷³ Stoga djeca ne bi trebala koristiti materijal prema raspoloženju i trenutnim željama, nego na osmišljen način te prema određenim zakonitostima kako bi razvila ljubav prema okolini koju neće željeti iskorištavati, nego će na konstruktivan i harmoničan način sudjelovati u njezinom oblikovanju.

Djeca se podučavaju o postanku svemira, života na Zemlji, promatranju prirode, izvođenju pokusa itd. Stoga kozmički odgoj ne uključuje samo poduku iz geografije, nego i zoologije, botanike, povijesti, umjetnosti, antropologije, astronomije, ekologije, etike itd.⁷⁴ Materijali za kozmički odgoj jesu globusi na kojima se mogu opipati zemlje i oceani, zemljovid, atlasi, zbirka minerala, kartice sa zastavama i grbovima, herbariji, teleskopi itd.

1.3.3. Montessori odgojitelji i učitelji

Oni koji trebaju poticati dijete uz njihove roditelje jesu odgojitelji u Montessori predškolskim ustanovama te učitelji u Montessori školama. Svako odgojno nastojanje u predškolskoj ustanovi, odnosno školi treba pratiti pedagoška deviza „pomoz mi da to uradim

⁷¹ Lynne Lawrence, *Montessori čitanje i pisanje: kako pomoći djetetu da nauči čitati i pisati – priručnik za roditelje i odgojitelje za djecu od 3 do 7 godina*, 77.

⁷² Marielle Seitz i Ursula Hallwachs, *Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*, 94.

⁷³ *Isto*, 106.

⁷⁴ Silvija Phillipps, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, 111-112.

sam(a)“.⁷⁵ Očito je da se u Montessori predškolskim ustanovama i školama primjenjuje drugačije pedagoške metode od onih u klasičnim predškolskim ustanovama i školama, pa se odgajatelji i učitelji za rad u Montessori ustanovama trebaju posebno obrazovati. Naime, oni su osposobljeni prema odrednicama Međunarodnog Montessori udruženja.

Pripreme Montessori odgajatelja, odnosno učitelja moraju biti dvojake: priprema treba biti vanjska (treba paziti na svoj izgled koji treba uvijek biti uzoran, prilikom početka dana treba ocijeniti radnu i interesnu situaciju djece, brinuti se o dobroj atmosferi) i unutarnja (dobro poznavanje materijala i rada s njim, poznavanje i uvažavanje razdoblja posebne osjetljivosti i razvojnih faza).⁷⁶

Svaki Montessori odgajatelj i učitelj treba biti svjestan da ga djeca promatraju, odnosno da uočavaju njegov izgled, geste i mimiku, izbor riječi te ton glasa. Stoga odgajatelji i učitelji trebaju ukladiti svoje ponašanje u skladu s time.⁷⁷

Odgajatelj, odnosno učitelj u Montessori ustanovama dodatno je obrazovan za promatranje svakog pojedinog djeteta i nuđenje individualnih lekcija s Montessori didaktičkim materijalom. Tako tiho, mirno i povučeno dijete dobiva drugačiji tretman od dinamičnog djeteta, dijete koje se teško koncentrira dobiva pomoć koja je usmjerena na odsustvo pozornosti. Dobar Montessori odgajatelj, odnosno učitelj treba biti fleksibilan, suzdržan i pun ljubavi. Montessori odgajatelj, odnosno učitelj treba biti „vedra, vesela i dobro raspoložena osoba, nježna, suzdržana, pažljiva u govoru i kretnjama, mirna, strpljiva, čista i uredno odjevena. Najvažnija osobina je dosljednost. Samo ako se odrasli dosljedno ponašaju i jasno reaguju, djeca traže i spoznaju svoje granice“.⁷⁸

Odgajateljima i učiteljima u Montessori ustanovama treba biti jasna sljedeća ideja: ne radi se o tome da se djetetu pomoću predmeta daju znanja o svojstvima stvari kao što su dimenzije, oblici i boje, niti je cilj navesti dijete da bez pogreške zna koristiti određeni materijal i izvodi neku vježbu dobro. Radi se o, kako Montessori navodi, „radikalnom premještanju aktivnosti“, koja je u najvećoj mjeri prepuštena djetetu.⁷⁹ Važno je da odgojitelji i učitelji u Montessori ustanovama ne sputavaju djetetovu slobodu jer je ona bitan čimbenik djetetova razvitka, odnosno

⁷⁵ Milan Matijević, *Alternativne škole: didaktičke i pedagoške koncepcije*, 30.

⁷⁶ Narcisa Buczynski, *Hrvatska Montessori priča: nastavak i metode prve Montessori škole*, 33.

⁷⁷ Jadranka Garmaz – Frano Tomašević, *Odgajanje opažanjem: neke specifičnosti odgoja prema Montessori pedagogiji*, 445.

⁷⁸ Silvija Phillipps, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, 113.

⁷⁹ Maria Montessori, *Otkriće djeteta*, 193.

jer sloboda djetetu pomaže da postane neovisno o drugima i njihovoj pomoći. U Montessori ustanovama djeca sama odlučuju čime se žele baviti jer samo dijete zna što mu je potrebno za vježbu i za njegov duhovni razvoj.⁸⁰ Za Montessori sloboda je temelj, uvjet i cilj pedagogije.⁸¹

Treba napomenuti da sloboda dana djetetu ne znači da je djetetu sve dopušteno. Sloboda znači sposobnost izbora onog što je dobro. Onaj tko je dosegao unutrašnju slobodu činit će dobro i sebi i drugima. U Montessori ustanovama dijete ima slobodu kretanja, slobodu biranja, slobodu ponavljanja, slobodu izražavanja osjećaja, slobodu stupanja u socijalne kontakte, slobodu mirovanja. Slobodu kretanja dijete postiže kroz iskustvo kretanja i djelovanja pa tako sve Montessori ustanove ugrađuju svjesno to gledište tako da dijete može u njima kroz kretanje i djelovanje zadovoljiti temeljne potrebe. Pri slobodnom biranju dijete je vođeno unutarnjom motivacijom, a ta unutarnja motivacija vodi djelovanje primjereno djetetovim potrebama i oslobađa ga napetosti. U Montessori prostoru dijete bira radnu površinu, pribor, trajanje i suradnika, s tim da je disciplina uvijek pristupna. Sloboda ponavljanja očituje se u tome da dijete za napredovanje u razvoju treba vrijeme i priliku za ponavljanje raznolikih djelovanja i time zadovolji unutrašnju potrebu. Sloboda za izražavanje osjećaja i mišljenja su bitni za socijalni, umni i društveni razvoj djeteta, a o njima ovisi i razvoj govora. Djeci treba sloboda stupanja u socijalne kontakte jer vole samo rješavati svoje probleme, često nevolje nastaju tek miješanjem odraslih. Sloboda i aktivni rad u prikladnoj okolini uvjeti su za rast surađujućeg socijalnog ponašanja. Dijete ne mora biti stalno aktivno, zato je i važna sloboda mirovanja. Ono mora imati slobodu odražavanja doživljenog pa tako u Montessori pedagogiji postoji i vježba tišine.⁸²

Prema tome, u Montessori ustanovama odgajatelji i učitelji nisu organizatori odgojno-obrazovnog procesa kao što je to slučaj s klasičnim odgojno-obrazovnim ustanovama. Međutim, treba naglasiti da sloboda djeteta u Montessori ustanovama ima granicu jer je odgajatelj, odnosno učitelj taj koji djeci objašnjava kako se određeni pribor može koristiti ili koje bi aktivnosti mogli obavljati kako nešto ne bi ostalo zaboravljeno. U skladu s time se može reći da je uloga odgajatelja, odnosno učitelja u Montessori ustanovama pripremiti djeci mogućnosti za slobodan izbor. To ukazuje na to da su i odgojitelji, odnosno učitelji slobodni, a ne samo djeca jer nemaju obvezu realiziranja propisanog programa.⁸³

⁸⁰ Milan Matijević, *Alternativne škole: didaktičke i pedagoške koncepcije*, 50.

⁸¹ Marielle Seitz i Ursula Hallwachs, *Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*, 38.

⁸² Silvija Phillipps, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, 44-48.

⁸³ Milan Matijević, *Alternativne škole: didaktičke i pedagoške koncepcije*, 39.

Odgajatelji i učitelji u Montessori školama moraju voditi računa da djeca mogu učiti u skladu s vlastitim tempom i ritmom jer nije cilj da sva djeca jednog godišta na kraju pedagoške, odnosno školske godine moraju postići iste ciljeve. Ciljevi Montessori pedagogije jesu razvijanje i usavršavanje spoznajnih funkcija, razvijanje pozitivnih međuljudskih odnosa, stjecanje samopouzdanja, individualnosti, razvijanje samostalnosti i odgovornosti, stjecanje radnih navika, urednosti i reda, razvijanje samokontrole i uravnoteženosti, ljubav prema radu i okolini, razvijanje pozitivnog odnosa i mišljenja o sebi i drugima, razvijanje kulturno-higijenskih navika kroz zdrav i pravilan tjelesni razvoj.⁸⁴

1.3.4. Pripremljena okolina

Montessori smatra da okolina treba biti pripremljena za potrebe djeteta te mu nuditi sve što mu je potrebno za tjelesnu, umnu, duhovnu i duševnu prilagodbu.⁸⁵ Sredina u kojoj dijete boravi, naročito u njegovom najranijem uzrastu, treba biti što privlačnija i zanimljivija. Pripremljena okolina ima važnu ulogu u djetetovu razvoju. Okolina je u Montessori ustanovama uređena tako da ispunjava stvarne, trenutačne potrebe djeteta te dopušta rast njegove ličnosti. Dijete prolazi kroz različite faze razvoja, a u svakoj od tih faza razvoja okolina ima važnu ulogu.⁸⁶ Korisnost pribora i napredovanje djeteta u rukovanju njime veći su što je veća svijest djeteta o mogućnostima korištenja.⁸⁷

Dobro pripremljena okolina obveza je i stručna odgovornost Montessori odgajatelja jer pripremljena okolina utječe na socijalno ponašanje te mora utirati put osjećaju ljepote i sklada. Isto tako, dobro pripremljena okolina olakšava rad.⁸⁸ Okolinu čini i učionica u Montessori školama. U Montessori školama nastavno osoblje, djeca i roditelji zajednički oblikuju taj prostor tako da nastaje prijateljska atmosfera. Učionice se raščlanjuju, formiraju se različita radna područja i kutovi i time prostor postaje pregledan omogućujući djeci da rade u miru, da se aktiviraju u skupinama ili ako je potrebno da se povuku. Na otvorenim policama materijal je

⁸⁴ Narcisa Buczynski, *Hrvatska Montessori priča: nastavak i metode prve Montessori škole*, 35.

⁸⁵ Jadranka Garmaz – Frano Tomašević, *Odgajanje opažanjem: neke specifičnosti odgoja prema Montessori pedagogiji*, 449.

⁸⁶ Maria Montessori, *Upijajući um*, 139.

⁸⁷ Silvija Phillipps, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, 58.

⁸⁸ *Isto*

ponuđen pristupačno i pregledno. U nastavu treba uključiti i hodnike i druge sporedne prostorije kako bi se pripremio put za raznoliko učenje. Osim toga, djeca trebaju imati dovoljno slobodnih prostorija i slobodnog vremena kako bi se udovoljilo njihovoj potrebi za kretanjem. Ako dijete nema dovoljno mogućnosti za kretanje, ne može razviti motoričku koordinaciju, pa će njegova percepcija prostora biti slabija.⁸⁹

Pripremljena okolina treba nuditi raznolike poticaje. Najbolja pomoć Montessori odgojiteljima i učiteljima za indirektno vođenje razvoja jest opažanje. Što je opažanje točnije, to će biti lakše pripremiti okolinu u kojoj će se dijete osjećati prihvaćeno i sposobno pronaći pribor koji će mu omogućiti usvajanje određenog znanja i razvijanje vještina.⁹⁰

⁸⁹ Narcisa Buczynski, *Hrvatska Montessori priča: nastavak i metode prve Montessori škole*, 33.

⁹⁰ Jadranka Garmaz – Frano Tomašević, *Odgajanje opažanjem: neke specifičnosti odgoja prema Montessori pedagogiji*, 446.

2. ODGOJ U VJERI – KATEHEZA DOBROG PASTIRA

U ovom se poglavlju analiziraju temeljna obilježja Kateheze Dobrog Pastira, odnosno odgoja u vjeri prema Montessori pedagogiji, razvitak Kateheze Dobrog Pastira te izvor, metodološki pristup i katehetski materijali.

2.1. Temeljna obilježja

Život i pedagogija Marije Montessori isprepleteni su religioznošću. Montessori je smatrala da svako dijete ima religiozno iskustvo od samoga rođenja.⁹¹ U svakom djetetu postoji religiozni potencijal.⁹² Njezino poimanje religioznoga uvijek je ostalo u okviru kršćanske tradicije – katoličanstva. Putujući svijetom upoznala je mnoge kulture i religije u kojima je otkrivala i poštovala ono što je bitno. U građanskoj pokrajinskoj školi u Barceloni u kojoj se nastava odvijala po Montessori programu i u kojoj je katolički vjerski odgoj bio uspostavljen kao osnovni predmet postavljeni su prvi temelji vjerskog odgoja izvođenog prema Montessori metodi.⁹³

Učenice Marije Montessori Sofia Cavalletti i Gianna Gobbi posvetile su se proučavanju djetetovih potencijala i potreba u području religioznosti, vodeći se pri tome načelima Marije Montessori. Na temelju proučavanja Biblije i rimokatoličke liturgije te katoličkog nauka učenice Marije Montessori razvile su koncept za religiozni odgoj predškolske i školske djece pod nazivom Kateheza Dobroga Pastira.⁹⁴ Koncept Kateheze Dobrog Pastira osmišljen je i baziran na načelu „pomoz mi približiti se Bogu“. Kateheza Dobrog Pastira ispunjava religiozne potrebe djeteta. Koncept je nastao na temelju parabole o Dobrom Pastiru iz Ivanova Evanđelja.⁹⁵ Ta je parabola „model u kojem se otkriva poruka univerzalne Kristove ljubavi koja korespondira sa

⁹¹ Jadranka Garmaz – Frano Tomašević, *Odgajanje opažanjem: neke specifičnosti odgoja prema Montessori pedagogiji*, 452.

⁹² Mladen Milić, S. Jelica Đuzel: *Djeca su živi duhovni potencijal, a 'Kateheza Dobrog pastira' pomaže im da oslušuju koliko ih Bog ljubi*, na: <https://narod.hr/kultura/s-jelica-duzel-djeca-su-zivi-duhovni-potencijal-a-kateheza-dobrog-pastira-pomaze-im-da-osluskuju-koliko-ih-bog-ljubi> (pristupljeno 28. prosinca 2023.)

⁹³ Maria Montessori, *Otkriće djeteta*, 367.

⁹⁴ Slavenka Barada – Melita Luetić, *Primjena elemenata Kateheze Dobrog Pastira u integraciji djece s teškoćama u razvoju*, u: *Svjedok* 22 (2015.), str. 82-90, ovdje 83.

⁹⁵ *Dječji vrtić Sunčev Sjaj - Montessori Nazaret, Kateheza Dobrog Pastira*, na: <https://www.montessori-nazaret.com/kateheza-dobroga-pastira/> (pristupljeno 28. prosinca 2023.)

svim životnim dobima i u svim životnim situacijama“.⁹⁶ Taj je program „obilježen otvorenošću za ekumenski i međureligijski dijalog u pogledu odgoja za autentičan projekt života u suvremenom društvu“.⁹⁷

Cilj je religioznog odgoja po načelima Montessori pedagogije potpomoći rast jedinstvenog odnosa između Boga i djeteta, ali sa sviješću da je on vođen Duhom Božjim koji je prisutan u djetetu. Kateheza Dobroga Pastira utemeljena je na kerigmi, navještaju, događajima koji su radosna vijest. Kateheta djeci posreduje Božju riječ, pri čemu dijete ne opterećuje informacijama, već osluškuje i naviješta Boga.⁹⁸ Ciljevi su Kateheze uvesti dijete u tajnu života koji je dar, uvesti dijete u odnos s Bogom te ga odgajati u vjeri. Ti se ciljevi ostvaruju raznim sredstvima, odnosno metodom prispodobe i metodom znakova. Glavni izvori Kateheze Dobrog Pastira su Biblija, liturgija sakramenata te život.⁹⁹

Kateheza Dobrog Pastira slijedi ritam liturgijske godine te se odvija u cikličkim krugovima:¹⁰⁰

- Sveta Misa
- Liturgija
- Biblijski zemljopis
- Proročanstva
- Evanđelja Isusova djetinjstva
- Prispodobe: Dobri Pastir; Pronađena ovca.
- Prispodobe o Kraljevstvu Božjemu
- Biblija
- Krštenje
- Uskrs
- Blagdan Duha Svetoga: Pedesetnica.

⁹⁶ Alojzije Hobljaj, Prezbitarov identitet i katehetski ministerij, u: *Bogoslovska smotra* 80 (2010.), 3, str. 725-749, ovdje 731.

⁹⁷ Marijana Mohorić, Doprinos vjerskog odgoja cjelovitom razvoju djece rane i predškolske dobi, u: *Magistra Iadertina*, 12 (2017.), 1, str. 59-73, ovdje 70.

⁹⁸ Dječji vrtić Zvezdica mira Rijeka, Kurikulum Dječjeg vrtića Zvezdica za pedagošku godinu 2021./2022., na: <https://www.zvezdica-mira.hr/upload/Kurikulum-DvZm-21-22.pdf> (pristupljeno 10. veljače 2024.)

⁹⁹ Mladen Milić, S. Jelica Đuzel: Djeca su živi duhovni potencijal, a 'Kateheza Dobrog pastira' pomaže im da osluškuju koliko ih Bog ljubi, na: <https://narod.hr/kultura/s-jelica-duzel-djeca-su-zivi-duhovni-potencijal-a-kateheza-dobrog-pastira-pomaze-im-da-osluskuju-koliko-ih-bog-ljubi> (pristupljeno 28. prosinca 2023.)

¹⁰⁰ Slavenka Barada – Melita Luetić, Primjena elemenata Kateheze Dobrog Pastira u integraciji djece s teškoćama u razvoju, 83.

- Molitva
- Uvod u Montessori pedagogiju.

Kateheza Dobrog Pastira može se opisati kao susret misterija Boga i misterija djeteta. Pod pojmom misterij želi se pokazati poštovanje i čuđenje za nešto što dijete spoznaje, a što je izvan njegova potpunog razumijevanja.¹⁰¹

Djeca su u okviru programa izložena materijalima u pažljivo pripremljenom okruženju. Kateheta vrlo kratko i u osnovnim crtama djeci pokazuje kako raditi s pojedinim materijalom. Dijete samo upotrebljava materijal i tijekom korištenja materijala stječe određeno znanje i vještine. U programu se slijede tri temeljne faze koje ovise o djetetovoj razvojnoj dobi. Uobičajeno se tri faze dijele tako da prva faza obuhvaća razdoblje od tri do šest godina, druga od šest do devet godina te od devet do 12 godina. U prvoj se fazi mnogo vremena posvećuje na pokazivanje djeci kako da pažljivo i uređeno koriste prostor. U drugoj fazi kateheta pokazuje nova djela s kojima se djeca mogu igrati i s njima raditi. Pritom se u radu s djecom naizmjenice koristi liturgijski i biblijski materijal, a djeca mogu birati što će raditi na temelju predstavljenih materijala. Teme koje su uključene proizlaze iz specifičnosti vitalnih potreba djece i katehetinog rada s njima. U trećoj fazi djeca se pozivaju na molitvu i obnavljanje okoliša jer zajedničkim radom pomažu u izgrađivanju društvene zajednice.¹⁰²

Osim molitvenog prostora, odnosno Atrija u nedostatku prostora u Montessori ustanovama može se koristiti tihi kutak. Također se mogu provoditi vježbe tišine s meditacijom i povećanom osjetljivošću percepcije.¹⁰³

2.2. Razvitak Kateheze Dobrog Pastira prema Montessori pedagogiji

Za većinu Montessori pedagoga religijski odgoj je važan, ali on nema nužno veze s pripadnošću određenoj vjerskoj zajednici. Maria Montessori je svakako bila katolička pedagoginja, ali je „njezin religijski stav načelan, a njezina pedagoška načela primjenjuju se

¹⁰¹ Sofia Cavalletti, *The Religious Potential of the Child: Experiencing Scripture and Liturgy with Young Children*, Catechesis of the Good Shepherd Publications, Sofia, 1992, 14.

¹⁰² Gerard O'Shea, A comparison of Catechesis of the Good Shepherd and Godly Play, *British Journal of Religious Education*, 1 (2017.), 1, str. 59-73, ovdje 68-69.

¹⁰³ Marielle Seitz i Ursula Hallwachs, *Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*, 93.

široim svijeta i to u najrazličitijim vjerskim zajednicama“.¹⁰⁴ Prema njezinom mišljenju, s religijskim odgojem treba se početi od rođenja kako bi dijete „upilo“ sve religijske doživljaje i osjećaje. Djeci pored religijskih osjećaja treba u sobu objesiti religiozne slike i simbole, čitati im priče iz Biblije te pričati priče o postanku svijeta. Također, Montessori ističe da djeca mogu aktivno sudjelovati u pripremanju crkvenih svetkovina.¹⁰⁵

Doprinos Marije Montessori religijskom odgoju očituje se u promatranju djece i uočavanju njihove sposobnosti za dužim razdobljem koncentracije, neovisnošću, održavanjem reda, radu itd. Montessori je dvadesetih godina prošlog stoljeća počela raditi na načelima obrazovanja i metodama za vjerski odgoj. U svojem religijskom odgoju fokusirala se na liturgiju. Pripremljenu okolinu za religijsko obrazovanje nazvala je Atrij. To je prostor u kojem se djeca dovode u neposredni kontakt s Božjom riječi.¹⁰⁶ Montessori je strukturirala lekcije za aktivnosti koje su djeca trebala provoditi samostalno te je utvrdila odgovarajuće uloge kateheta.

Montessorine učenice Cavalletti i Gobbi su iskoristile njezina iskustva te su sredinom pedesetih godina prošlog stoljeća u Rimu počele raditi s djecom na katehezi i religijskom odgoju. Točnije, razvile su Katehezu Dobrog Pastira kojoj su ciljevi bili podržati dijete da razvije odnos s Bogom te mu pomoći da postane dio zajednice vjernika. Višegodišnji rad učenica Marije Montessori rezultirao je razvojem interdisciplinarnog pristupa između teologije i Montessori pedagogije.¹⁰⁷

2.3. Izvor, metodološki pristup i katehetski materijali

U Montessori pedagogiji prisutna su razna didaktička sredstva pomoću kojih djeca razvijaju osjetila te usvajaju određena znanja i vještine. Pritom su ta sredstva podijeljena prema boji, veličini, obliku, težini i sl.¹⁰⁸ Didaktička sredstva koja se koriste u Katehezi Dobrog Pastira nemaju za cilj promišljati o određenoj ideji, već je njihov cilj molitva, odnosno poticanje

¹⁰⁴ *Isto*, 92.

¹⁰⁵ *Isto*

¹⁰⁶ Mladen Milić, S. Jelica Đuzel: Djeca su živi duhovni potencijal, a ‘Kateheza Dobrog pastira’ pomaže im da osluškuju koliko ih Bog ljubi, na: <https://narod.hr/kultura/s-jelica-duzel-djeca-su-zivi-duhovni-potencijal-a-kateheza-dobrog-pastira-pomaze-im-da-osluskuju-koliko-ih-bog-ljubi> (pristupljeno 28. prosinca 2023.)

¹⁰⁷ Catechesis of the Good Shepherd, na: <https://www.cgsusa.org/wp-content/uploads/Catechesis-of-the-Good-Shepherd-Fr-Giancarlo-Pani-SJ-August-2020.pdf> (pristupljeno 28. prosinca 2023.)

¹⁰⁸ Maria Montessori, *Otkriće djeteta*, 134.

povezivanja s Bogom, uz uvažavanje vitalnih potreba i načina učenja u skladu s razvojnim stupnjem i djetetovom dobi. Točnije, ta didaktička sredstva ne pomažu djeci da usvoje određeno znanje, već im pomažu u religioznom životu. Didaktička sredstva koja se koriste u Katehezi Dobrog Pastira sadrže predmete koji su vidljivi i opipljivim onom stvarnošću koja je djeci naviještena. Dijete se didaktičkim sredstvima služi bez ičije pomoći, kada i koliko god puta to želi. Tako djetetov rad s didaktičkim materijalima postaje trenutak unutrašnjeg dijaloga djeteta i Boga. Prema tome, zadaća je katehete samo dovesti dijete u doticaj s didaktičkim sredstvom, a nakon toga je dijete prepušteno samo sebi u radu.¹⁰⁹ Nekoliko katehetskih materijala izravno potječe iz Montessorina djela i njezinog iskustva u vjerskom odgoju djece. To obuhvaća model oltara, liturgijske boje i kalendar. Drugi katehetski materijali nastali su na temelju promatranja i rada s djecom.¹¹⁰ Primjeri materijala pronađenih u atriju uključuju male glinene figure Isusa i učenika korištene za meditaciju o Posljednjoj večeri, detaljne interaktivne karte zemlje Izrael i grada Jeruzalema koje pomažu locirati Isusa kao stvarnu osobu u vremenu, sjeme jeruzalemske gorušice i prekrasni biseri za pomoć u razmišljanju o prisposodobama o Kraljevstvu Božjem te mali krsni zdenac i uskrsna svijeća koji se koriste za istraživanje značaja krštenja.¹¹¹

Katehete sami trebaju pripremati materijale koliko god je to moguće, surađujući s drugima na područjima koja nadilaze vlastite sposobnosti. Razlozi zbog kojih se od kateheta traži da materijale izrađuju vlastitim rukama jesu sljedeći:¹¹²

- kako bi dublje upili sadržaj
- s ciljem borbe protiv žurbe, konzumerizma pa čak i pretjerane „učinkovitosti“
- kako bi se prilagodili više ritmu djeteta, a time i djelovanju Duha Svetoga
- kako bi pokušali postići integraciju ruke, uma i srca.

Katehetski materijal pomaže djetetu da vidi novu, transcendentnu stvarnost, odnosno misterij koji mu prenose liturgijski znakovi. Taj materijal zapravo pomaže djeci da upoznaju

¹⁰⁹ Gianna Gobbi, *Neka Montessori načela primijenjena u katehezi djece*, Udruženje M. Montessori za religiozni odgoj djece, Rim, 2002, 11-12.

¹¹⁰ Sofia Cavalletti, *Introduction: Characteristics of the Good Shepherd. Journals of the catechesis of the Good Shepherd 1998-2002*, Catechesis of the Good Shepherd Publications, Chicago, 2003, 103.

¹¹¹ The Good Shepherd Catholic Montessori, What is Catechesis of the Good Shepherd, na: <https://gscmontessori.org/academics/curriculum/catechesis/> (pristupljeno 28. prosinca 2023.)

¹¹² Catechesis of the Good Shepherd UK, Materials for your Atrium, na: <http://www.cgsuk.org/faq> (pristupljeno 28. prosinca 2023.)

Božje otajstvo, pri čemu će ga djeca usvojiti u skladu s vlastitim mogućnostima te prema svojem ritmu razvoja i učenja.¹¹³

¹¹³ Sofia Cavalletti, *Introduction: Characteristics of the Good Shepherd. Journals of the catechesis of the Good Shepherd 1998-2002*, 106.

3. ATRIJ

Kateheza Dobrog Pastira odvija se u posebnom prostoru, odnosno u poticajnoj okolini koja se naziva Atrij. U ovom se poglavlju diplomskog rada analiziraju obilježja i podjela Atrija te rad u tom prostoru.

3.1. Pojam Atrija i njegova obilježja

Atrij je prostor, odnosno okolina za religiozni odgoj. „To je mjesto gdje se naviješta, slavi, ali i radi“.¹¹⁴ U prostoru se nalaze razni didaktički materijali koji „vode dijete životnom susretu sa stvarnom Osobom, pomažu mu pounutrašnjiti ono što mu je naviješteno“.¹¹⁵ Ime za taj prostor dolazi od mjesta gdje su ljudi pripremani za pristupanje Crkvi u najranijim danima kršćanske povijesti. I za dijete je predvorje mjesto pripreme za uključivanje u širu bogoslužnu zajednicu.¹¹⁶

Atrij je mjesto tihog i meditativnog otkrića gdje djeca slušaju glas Dobrog Pastira tijekom katehetskih izlaganja i mogu meditirati o Božjoj riječi dok rade. Prije svega, riječ je o mjestu molitve koje se može usporediti s kućom za povlačenje koja omogućuje tišinu i kontemplaciju. Za dijete je atrij mjesto pripreme za uključivanje u širu bogoslužnu zajednicu.¹¹⁷

U Atriju kateheta i djeca zajedno slušaju, mole i slave Boga kroz pisma i liturgiju. U tome katehetama pomažu prezentacije u kojima se koriste praktični materijali napravljeni za tu svrhu. Vođena aktivnost vezana za religijski odgoj obično se odvija jednom tjedno, pri čemu se poštuju i njeguju jedinstvene duhovne potrebe te sposobnosti djece. Prema tome, Atrij je okruženje u kojem se provodi Kateheza Dobrog Pastira.

Montessori je Atrij shvaćala kao poveznicu između učionice i crkve. Na tom mjestu dijete može učiti moliti se i ostvarivati svoj odnos s Bogom. To je na određeni način hram u

¹¹⁴ Slavenka Barada – Melita Luetić, Primjena elemenata Kateheze Dobrog Pastira u integraciji djece s teškoćama u razvoju, 83.

¹¹⁵ *Isto*

¹¹⁶ The United States Association of Catechesis of the Good Shepherd, The Catechesis of the Good Shepherd Method: The atrium, na: <https://www.cgsusa.org/> (pristupljeno 28. prosinca 2023.)

¹¹⁷ Catechesis of the Good Shepherd Parent Handbook 2020-2021, na: <https://d2y1pz2y630308.cloudfront.net/2400/documents/2020/9/Parent%20Handbook%202020-2021-1.pdf> (pristupljeno 28. prosinca 2022.)

kojem dijete može živjeti bogoslužje u skladu sa svojim ritmom, a to u crkvi ipak nije moguće. Osim toga, u Atriju se okupljaju djeca i kateheta, dok je crkva mjesto u kojem se okuplja cijela obitelj.

3.2. Podjela Atrija

Atrij se može podijeliti na posebno pripremljene kutiće s didaktičkim sredstvima:¹¹⁸

- Kutić za svetu misu – u tom se dijelu Atrija pripremaju kalež, svijeće, križ i ostali predmeti za misu. Djeca ulaže u tajnu svete mise kroz geste koje se odnose na pripremanje kaleža, pretvaranje epikleze, prikazanje te gestu mira.
- Kutić za molitvu – to je dio atrija s prikladnim liturgijskim bojama, molitvom i svijećama u kojem se čita i pjeva određeni dio liturgijske svečanosti.
- Kutić za prisposode – dio Atrija u kojem se dijete upoznaje s određenim biblijskim prisposodobama koje mu pomažu otkriti tajne Božjeg Kraljevstva.
- Kutić za krštenje – to je dio Atrija u kojem kroz simbole sakramenta krštenja djeca sudjeluju u Kristovoj smrti i uskrsnuću, pri čemu Isus svjetlo novog života daruje svima.
- Kutić za dioramu, odnosno za događaje iz Isusova djetinjstva – dio Atrija u kojem se navješta utjelovljenje kroz riječi Svetog Pisma, odnosno događaje koji obuhvaćaju Isusovo djetinjstvo.
- Kutić za zemljopis – dio Atrija u kojem se Isus proučava kao stvarna, povijesna osoba, u određenom prostoru i vremenu.
- Središnji prostor Atrija – u središtu Atrija nalazi se okrugli stol na kojem se nalazi didaktičko sredstvo prisposode o Dobrome Pastiru.

3.3. Rad u Atriju

U Atriju se djetetu prvo prezentiraju razna didaktička sredstva, odnosno oltar, predmeti s oltara, svetohranište, prisposoba Dobri Pastir i druga sredstva koja potiču djecu na religijske

¹¹⁸ Gianna Gobbi, *Neka Montessori načela primijenjena u katehezi djece*, 4.

aktivnosti. Važno je da djeca primaju religiozni sadržaj, ne samo putem Božje riječi, već i raznim aktivnostima i pokretima koje djeca samo izvršavaju. Za svaki sadržaj u Atriju postoji jedno didaktičko sredstvo, čak i kada je u Atriju veći broj djece od postojećih didaktičkih sredstava. Ipak, trebalo bi voditi računa o tome da u Atriju postoji dovoljan broj didaktičkih sredstava za svu djecu.¹¹⁹ Pritom vrijedi pravilo koje je karakteristično za Montessori pedagogiju, a to je da po jedno dijete radi s didaktičkim sredstvom, dok druga djeca strpljivo čekaju svoj red promatrajući to dijete u određenoj aktivnosti ili rade s nekim drugim didaktičkim sredstvom. Ukrase i didaktička sredstva trebalo mi mijenjati kako teče liturgijska godina.

¹¹⁹ *Isto*, 12-13.

ZAKLJUČAK

Talijanska liječnica i pedagoginja Maria Montessori je tragajući i promišljajući o novim, aktivnijim predškolskim ustanovama i školama došla do originalnih pedagoških koncepcija i didaktičkih scenarija u organizaciji odgoja i učenja. Montessori je razvila vlastitu metodu rada s djecom koja se bazira na posebnom materijalu (sredstvima i pomagalima) te specifičnoj koncepciji usklađenoj s karakteristikama rasta i razvoja djece u pojedinoj dobi. Ta je metoda maksimalno orijentirana na dijete kao centar pažnje. Svojom djelovanjem Montessori je doprinijela razvoju i lakšem i kvalitetnijem učenju djece. U svojim je ustanovama dala djeci slobodu, slobodu osjećanja, slobodu mišljenja i slobodu odlučivanja. Po njezinom mišljenju temeljno načelo znanstvene pedagogije mora biti djetetova sloboda. Dijete koje je slobodno i izabere ono što želi raditi, bit će sretnije i s većim žarom će se posvetiti toj aktivnosti.

Montessori obrazovni koncept polazi od toga da je dijete pri učenju aktivno. Svako dijete radi na vlastitoj razini i vlastitim tempom. Odgajatelj, odnosno učitelj je dodatno obrazovan u promatranju svakog pojedinog djeteta i nuđenju individualnih lekcija s Montessori didaktičkim materijalom te škola djetetu nudi mogućnost za optimalan razvoj, a okolina koja je pripremljena potrebama djeteta i nudi sve što djetetu treba za tjelesnu, umnu, duhovnu i duševnu prilagodbu. Cilj Montessori programa nije pružiti djeci razne informacije od kojih im većina njih neće biti potrebna u svakodnevnom životu, već je cilj pripremiti djecu za svakodnevni život, za stjecanje odgovornosti i poticati ih da stalno stječu nova znanja.

Na temelju učenja Marije Montessori njezine učenice Sofia Cavalletti i Gianna Gobbi razvile su koncept za religiozni odgoj predškolske i školske djece pod nazivom Kateheza Dobroga Pastira. Koncept je nastao na temelju parabole o Dobrom Pastiru iz Ivanova Evanđelja. Razvijen je i Atrij kao pripremljena okolina za religijsko ostvarenje. Riječ je o prostoru u kojem se djeca dovode u izravni kontakt s Božjom riječi. Materijali i sredstva koji se koriste u programu Kateheze Dobrog Pastira osmišljeni su kako bi djeci pomogla u otkrivanju misterija, odnosno kako bi podučila dijete Bogu i povezala ga s njime. Posebnost je Kateheze Dobrog Pastira u tome što prepoznaje sposobnost pojedinog djeteta da ostvari odnos ispunjen ljubavlju s Bogom te mu pedagoški olakšava ostvarivanje tog odnosa i pomaže mu formirati vjersku maštu.

LITERATURA

Knjige:

1. BRITTON, Lesley, *Montessori – učenje kroz igru: za djecu od 2 do 6 godina: priručnik za roditelje*, Hena.com, Zagreb, 2000.
2. BUCZYNSKI, Narcisa, *Hrvatska Montessori priča: nastavak i metode prve Montessori škole*, Agram naklada, Zagreb, 2007.
3. CAVALLETTI, Sofia, *Introduction: Characteristics of the Good Shepherd. Journals of the catechesis of the Good Shepherd 1998-2002*, Catechesis of the Good Shepherd Publications, Chicago, 2003.
4. CAVALLETTI, Sofia, *The Religious Potential of the Child: Experiencing Scripture and Liturgy with Young Children*, Catechesis of the Good Shepherd Publications, Sofia, 1992.
5. GOBBI, Gianna, *Neka Montessori načela primijenjena u katehezi djece*, Udruženje M. Montessori za religiozni odgoj djece, Rim, 2002.
6. LAWRENCE, Lynne, *Montessori čitanje i pisanje: kako pomoći djetetu da nauči čitati i pisati: priručnik za roditelje i odgajatelje za djecu od 3 do 7 godina*, Hena.com, Zagreb, 2003.
7. MATIJEVIĆ, Milan, *Alternativne škole: didaktičke i pedagoške koncepcije*, Tipex, Zagreb, 2011.
8. MONTESSORI, Maria, *Dijete – tajna djetinjstva*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2007.
9. MONTESSORI, Maria, *Otkriće djeteta*, Salesiana, Zagreb, 2023.
10. MONTESSORI, Maria, *Upijajući um*, Beoknjiga, Beograd, 2006.
11. PHILIPPS, Silvija, *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 1999.
12. SEITZ, Marielle i HALLWACHS, Ursula, *Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*, Educa, Zagreb, 1997.

Članci:

1. BARADA, Slavenka – LUETIĆ, Melita, Primjena elemenata Kateheze Dobrog Pastira u integraciji djece s teškoćama u razvoju, u: *Svjedok* 22 (2015.), 82-90.
2. BAŠIĆ, Slavica, Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori, u: *Pedagogijska istraživanja* 8 (2011.), 2, 205-214.
3. GARMAZ, Jadranka – TOMAŠEVIĆ, Frano, Odgajanje opažanjem: neke specifičnosti odgoja prema Montessori pedagogiji, u: *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija* 58 (2018.), 4, 443-464.
4. HOBLAJ, Alojzije, Prezbitеров identitet i katehetski ministerij, *Bogoslovska smotra* 80 (2010.), 3, 725-749.
5. MARSHALL, Chloë, Montessori education: a review of the evidence base, u: *Science of Learning* 2 (2017), 11, 1-9.
6. MOHORIĆ, Marijana, Doprinos vjerskog odgoja cjelovitom razvoju djece rane i predškolske dobi, u: *Magistra Iadertina*, 12 (2017.), 1, 59-73.
7. O'SHEA, Gerard, A comparison of Catechesis of the Good Shepherd and Godly Play, *British Journal of Religious Education*, 1 (2017.), 1, 59-73.
8. PERIĆ, Ana, Montessori iz prve ruke, u: *Metodika* 51 (2009.), 11, 12-20.
9. RAJIĆ, Višnja, Razvojne faze i obrazovna postignuća u Montessori pedagogiji, u: *Pedagogija Marije Montessori – poticaj za razvoj pedagoškog pluralizma*, H. Ivon, L. Krolo i B. Mendeš (ur.), Dječji vrtić Montessori dječja kuća, Split, 2011, str. 155-165.
10. WIKEFELDT, Ulla, Maria Montessori – holistički pristup životu, u: *Pedagogija Marije Montessori – poticaj za razvoj pedagoškog pluralizma*, H. Ivon, L. Krolo i B. Mendeš (ur.), Dječji vrtić Montessori dječja kuća, Split, 2011, 47-57.

Internetski izvori:

1. Catechesis of the Good Shepherd, na: <https://www.cgsusa.org/wp-content/uploads/Catechesis-of-the-Good-Shepherd-Fr-Giancarlo-Pani-SJ-August-2020.pdf> (pristupljeno 28. prosinca 2023.)

2. Catechesis of the Good Shepherd Parent Handbook 2020-2021, na: <https://d2y1pz2y630308.cloudfront.net/2400/documents/2020/9/Parent%20Handbook%202020-2021-1.pdf> (pristupljeno 28. prosinca 2023.)
3. Catechesis of the Good Shepherd UK, Materials for your Atrium, na: <http://www.cgsuk.org/faq> (pristupljeno 28. prosinca 2023.)
4. Dječji vrtić Sunčev Sjaj - Montessori Nazaret, Kateheza Dobrog Pastira, na: <https://www.montessori-nazaret.com/kateheza-dobroga-pastira/> (pristupljeno 28. prosinca 2023.)
5. Dječji vrtić Zvezdica mira Rijeka, Kurikulum Dječjeg vrtića Zvezdica za pedagošku godinu 2021./2022., na: <https://www.zvezdica-mira.hr/upload/Kurikulum-DvZm-21-22.pdf> (pristupljeno 10. veljače 2024.)
6. MILIĆ, Mladen, S., Jelica Đuzel: Djeca su živi duhovni potencijal, a 'Kateheza Dobrog pastira' pomaže im da osluškuju koliko ih Bog ljubi, na: <https://narod.hr/kultura/s-jelica-duzel-djeca-su-zivi-duhovni-potencijal-a-kateheza-dobrog-pastira-pomaze-im-da-osluskuju-koliko-ih-bog-ljubi> (pristupljeno 28. prosinca 2023.)
7. The Good Shepherd Catholic Montessori, What is Catechesis of the Good Shepherd, na: <https://gscmontessori.org/academics/curriculum/catechesis/> (pristupljeno 28. prosinca 2023.)
8. The United States Association of Catechesis of the Good Shepherd, The Catechesis of the Good Shepherd Method: The atrium, na: <https://www.cgsusa.org/> (pristupljeno 28. prosinca 2023.)

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, SILVIJA GIOVANNIA BRALO PERKOVIC', kao pristupnik za stjecanje zvanja ~~magistra~~/magistrice KATEHETIKE, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 18.6.2024.

Potpis

Catechesis of the Good Shepherd according to the principles of Montessori pedagogy

SUMMARY

The subject of this paper is the Catechesis of the Good Shepherd according to the principles of Montessori pedagogy. The Italian doctor and pedagogue Maria Montessori developed new pedagogical concepts and didactic scenarios in the organization of upbringing and education. Montessori pedagogy is child-oriented to the greatest extent possible, and the method is implemented using special materials and based on a specific concept aligned with the characteristics of the child's growth and development at a certain age. Based on the teachings of Maria Montessori, her students Sofia Cavalletti and Gianna Gobbi developed a concept for the religious education of preschool and school children called Catechesis of the Good Shepherd. The concept was created on the basis of the parable of the Good Shepherd from John's Gospel, which is a model in which the message of the universal love of Christ is revealed, which coincides with all periods and situations of life. The center of religious life in accordance with this concept is the Atrium, that is, a special room where the environment is prepared for religious realization. In this space, children are brought into direct contact with God and his word.

Key words: Maria Montessori, Montessori pedagogy, education in faith, Catechesis of the Good Shepherd